

Przedmowa

„Niedokończona myśl jest równie niebezpieczna,
jak dokończony dogmat”.

Murray Bookchin

Demokratyczna Federacja Północnej Syrii (kurd. *Federaliya Demokratîk a Bakûrê Sûriyê*; ang. *Democratic Federation of Northern Syria* – DFNS) czy też Demokratyczna Federacja Północnej i Wschodniej Syrii (nazwa wprowadzana do użycia od września 2018 r., niepotwierdzona jeszcze w aktach ustrojowych) to powstały w 2014 r., *de facto* autonomiczny region na północnym wschodzie Syrii¹. Szerzej znany jest on jako Zachodni Kurdystan bądź Rożawa (kurd. *rojawa* – zachód; dosłow. tam, gdzie zachodzi słońce). W skład Federacji wchodzi trzy samorządne regiony: Dżazira (kurd. *Cizîrê*), Eufrat (kurd. *Firatê*) i Afrin (kurd. *Efrînê*), dotychczas nazywane – na wzór Konfederacji Szwajcarskiej – kantonami, oraz cztery, niepołączone jeszcze w regiony, dystrykty, które utworzono na terenach wyzwoleńców z rąk islamistów w toku wojny domowej².

Autonomia zajmuje nieciągłe terytorium wyznaczone przez naturalny bieg Eufratu i Tygrysu w Syrii, wzdłuż południowej granicy Republiki Turcji i północno-zachodniej granicy Republiki Iraku o łącznej powierzchni odpowiadającej około 1/4 terytorium Syryjskiej Republiki Arabskiej³. Są to ziemie urodzajne (północna Syria produkuje około połowy płodów rolnych w kraju – przede wszystkim zboże, warzywa i oliwki), relatywnie zasobne w wodę, a do tego posiadające bogate złoża minerałów i ropy naftowej. Zamieszkuje je około 4,5 mln ludzi. Pomimo znacznego ubóstwa mieszkańców i zniszczeń spowodowanych przedłużającym się konfliktem militarnym, kraj ten posiada wszelkie niezbędne warunki do rozwoju, co oczywiście nie pozostaje bez wpływu na politykę.

---

¹ Ściśle rzecz biorąc, DFNS nie jest tym samym co Rożawa (różnice zostaną przedstawione w tekście). Niemniej, ze względu na przyjętą konwencję oraz dość jeszcze amorficzną organizację polityczną autonomii dopuszczalne wydaje się (przynajmniej tam, gdzie nie jest uzasadnione posługiwanie się nazwą oficjalną) używanie tych terminów zamiennie, traktując „Rożawę” jako nazwę krótką (popularną), zaś „Demokratyczną Federację Północnej Syrii” jako nazwę pełną i oficjalną.

² Na wrzesień 2018 r. są to: Manbidż (Manbij, Minbic), Deir al-Zor (Dajr az-Zaur, Dayr az-Zawr, Dayr az-Zür), At-Tabaka (Tabqa) i Ar-Rakka (Rakka, Raqqa, Al-Raqqa). W celu administracyjnego połączenia regionów i dystryktów na przełomie sierpnia i września 2018 r. powołano wspólne dla wszystkich prowincji struktury administracyjne Północnej i Wschodniej Syrii (zob. *W. van Wilgenburg*, *New Administration Formed for Northeastern Syria*, *Kurdistan24*, kurdistan24.net/en/news/c9e03dab-6265-4a9a-91ee-ea8d2a93c657, dostęp: 10.9.2018 r.).

³ Zob. komunikat wystosowany do społeczności międzynarodowej przez upadającą administrację Kantonu Afrin: <http://cantonafirin.com/en/news/view/2710.to-the-international-community.html> (dostęp: 18.7.2018 r.).

Rożawa jest przy tym obszarem multietnicznym, a wiele ludów, w tym znaczna część Kurdów, przybyło na te tereny w ciągu ostatnich 100 lat, uchodząc przed prześladowaniami w innych regionach Bliskiego Wschodu (podobne bogactwo kultur charakteryzuje zresztą całą Syrię, będącą od wieków miejscem styku rozmaitych cywilizacji). Nieznaczna większość populacji to Kurdowie, zaś pozostałe zbiorowości tworzą: (przede wszystkim) Arabowie, Asyryjczycy, Ormianie, Czeczeni i Turkmeni, a nawet Domowie. Zróżnicowana jest także przynależność do grup wyznaniowych. Przeważa islam sunnicki, ale istnieją też znaczące mniejszości alawitów, chrześcijan (rozmaitych obrządków), jezydów oraz zaratusztrian (po *exodusie* z 1992 r. brakuje natomiast wyznawców judaizmu)⁴. Dodatkowo, układ demograficzny wciąż zmienia się na skutek uchodźców napływających z terenów syryjskich okupowanych przez islamistów bądź armię turecką. Zgodnie z deklaracjami autonomia uznaje ten pluralizm, dążąc do sekularyzmu, demokratyzmu i równouprawnienia przedstawicieli każdego z tzw. segmentów społecznych. W zróżnicowanych etnicznie regionach, jak np. w Dżazirze, (przynajmniej oficjalnie) obowiązują nawet trzy języki urzędowe: kurdyjski, aramejski i arabski. Z tego powodu Rożawa zaistniała w powszechnej świadomości jako bliskowschodnia Szwajcaria, tocząca heroiczny bój o przetrwanie pod naporem tzw. Państwa Islamskiego.

Jak dotychczas Federacja nie doczekała się ani uznania międzynarodowego, ani potwierdzenia autonomii w ramach przebudowanego państwa syryjskiego. Zaciekłym przeciwnikiem tego projektu jest Republika Turecka, tradycyjnie niechętna powołaniu niepodległego Kurdystanu u swojej południowej granicy⁵. Wsparcie otrzymał on natomiast m.in. ze strony amerykańskiej (współtworzone przez Kurdów z Rożawy Syryjskie Siły Demokratyczne – SDF, to najpoważniejszy i najstabilniejszy sojusznik Stanów Zjednoczonych w Syrii) i francuskiej, a także – pośrednio i przejściowo (do czasu tureckiej inwazji na Afrin) – rosyjskiej⁶.

W wojnie domowej Rożawa zajęła jednoznaczne stanowisko, domagając się uznania swojego prawa do samorządu (choć niekoniecznie samostanowienia) oraz demokratyzacji i federalizacji Syrii, lecz sprzeciwiając się jakimkolwiek działaniom militarnym. W konsekwencji wrogie stosunki łączy ją z ugrupowaniami dżihadystów, w szczególności Hayat Tahrir asz-Szam (ang. Tahrir al-Sham), Ahrar asz-Szam (ang. Ahrar al-Sham) oraz z sa-

---

⁴ Na temat różnorodności etnicznej i wyznaniowej w Kurdystanie zob. np. *M. Giedz*, Kurdowie we współczesnych społecznościach Bliskiego Wschodu, *Przegląd Politologiczny* 2014, Nr 1, s. 292 i n.; *M. Giedz*, *Węzeł kurdyjski*, Warszawa 2002, s. 123 i n.; *L. Dzięgiel*, *Węzeł kurdyjski*, Kraków 1992, s. 138 i n.; *T. Schmidinger*, *Rojava. Revolution, War, and the Future of Syria's Kurds*, London 2018, s. 13–30.

⁵ *M. Yegen*, *The Kurdish Question in Turkey. Denial to Recognition*, [w:] *M. Casier, J. Jongerden* (eds.), *Nationalisms and Politics in Turkey Political Islam, Kemalism and the Kurdish Issue*, Abingdon–New York 2011, s. 67 i n.

⁶ Na temat międzynarodowych uwarunkowań syryjskiego Kurdystanu zob. np. *M. Brylew*, Kurdystan Syryjski – regionalny dylemat?, [w:] *J. Marszałek-Kawa* (red.), *Bezpieczeństwo współczesnej Azji*, Toruń 2015, s. 351 i n.; *A. Martofel*, Zaangażowanie Federacji Rosyjskiej w Syrii a kwestia kurdyjska, *Fritillaria Kurdica. Bulletin of Kurdish Studies* 2017, Nr 18, s. 4–31; *W. van Wilgenburg*, U.S. Backing Gives Kurds Cover for United Federal Region in Northern Syria, *Terrorism Monitor* 2016, Vol. 14, No. 12, s. 8–10; *E. Ayboğā*, The Geopolitics of the Kurds and the Case of Rojava, *Open Democracy*, opendemocracy.net/north-africa-west-asia/ercan-ayboga/geopolitics-of-kurdsand-case-of-rojava (dostęp: 28.8.2018 r.); *M.M. Gunter*, The Kurds in the Changing Political Map of the Middle East, *Kurdish Studies* 2014, Vol. 3, No. 1, s. 64–81.

mym Da'isz⁷. Mniej lub bardziej sformalizowane sojusze zawiązywano natomiast z nieislamistyczną demokratyczną opozycją. W stosunku do Syryjskiej Republiki Arabskiej zaś zachowywano się ambiwalentnie. Z jednej strony, rozbrajano siły rządowe, które nie wycofały się na południe i rywalizowano z pozostałą administracją o jurysdykcję na każdej płaszczyźnie życia publicznego (w kilku miejscach doszło nawet do zbrojnych potyczek). Z drugiej, pomiędzy Kurdami a Damaszkiem obowiązuje neutralność (od 2018 r. można wręcz mówić o formalnej współpracy), a niektórzy posądzają nawet władze autonomii o „kolaborację” z reżimem w toku „rzekomej rewolucji”⁸ (tzw. rewolucji w Rożawie). Według organizacji International Crisis Group to nie problemy z zaprowadzeniem w kraju rządów prawa czy honorowaniem pluralizmu politycznego, lecz współpraca z państwem syryjskim, przynajmniej początkowo, pozostawała największą przeszkodą na drodze do walidacji władz autonomii⁹. Co istotne, w Rożawie od początku podkreślano, że celem nie jest separacja i suwerenność, lecz autonomia w ramach transformowanej Syrii. Unikano również starć z siłami rządowymi. W lipcu 2018 r. w największych miastach, znajdujących się pod kontrolą rządu otwarto nawet biura polityczne Federacji i współtworzonych przez nią sił wojskowych. Zbliżenie stron znalazło swoją kontynuację w kolejnych tygodniach, kiedy to podjęto rozmowy na temat współpracy militarnej SDF i SAA, przekazania siłom syryjskim kontroli nad obiektami strategicznymi (m.in. nad tamą w Tabqā) oraz procesu demokratyzacji państwa¹⁰. Proces ten wydaje się jednak kruchy, do czego konieczne będzie jeszcze powrócić w dalszej części tekstu.

Już w tym miejscu można by podać w wątpliwość sens zajmowania się myślą ustrojową podmiotu, który nie jest rozpoznawany na arenie międzynarodowej i którego los wydaje się co najmniej niepewny. Odpowiedź na ten zarzut może być tylko jedna: Federacja bez wątpienia zasługuje na uwagę. Rożawa bowiem nie tylko nie jest państwem, ale też, zgodnie z enuncjacjami przywódców politycznych i obowiązującą tam ideologią, nie ma nim być¹¹. Obrany program zakłada uzyskanie autonomii przez faktyczną, a nie formalną wolność: demokrację, społeczeństwo obywatelskie i solidaryzm. Z doktryny stanowiącej podbudowę tego projektu politycznego, czyli demokratycznego konfederalizmu, wynika

---

⁷ Na określenie tzw. Państwa Islamskiego (samozwańczego państwa i podległych im bojówek, występujących pod nazwą Islamskiego Państwa w Iraku, a od 2013 r. – Islamskiego Państwa w Iraku i Lewancie) używam polskiej, a nie angielskiej (Daesh i utworzone od niej „polskie” Daesz) transkrypcji akronimu arabskiego (دَاعِش). Organizację tę określa się też w publikacjach anglojęzycznych skrótami: IS, ISIS, ISIL, a polskich: PI.

⁸ Tak np. E. Savelsberg, *The Syrian-Kurdish Movements. Obstacles Rather Than Driving Forces for Democratization*, [w:] D. Romano, M. Gurses (eds.), *Conflict, Democratization, and the Kurds in the Middle East. Turkey, Iran, Iraq, and Syria*, New York 2014, s. 98 i n.

⁹ *Autor nieznanym*, *Flight of Icarus? The PYD's Precarious Rise in Syria*, Middle East Report No. 151, 2014, Raport International Crisis Group, Brussels 2014, s. 6 i n.

¹⁰ A. Sefo, *D. Ahmo*, Hassen Mohammed Ali Reveals Points Discussed During Meeting with Syrian Regime, ANHA Hawar News Agency, hawarnews.com/en/roportaj/hassen-mohammed-ali-reveals-points-discussed-during-meeting-with-syrian-regime-r13 (dostęp: 18.8.2018 r.).

¹¹ *Nota bene* jest to jeszcze jedna, choć być może najmniej oczywista, różnica pomiędzy projektem Rożawy i tzw. Państwa Islamskiego. Deklaracje polityczne i ideologia stanowiąca podstawę DFNS jednoznacznie wykluczają powołanie własnego państwa. Dżihadyści – przeciwnie, dążą do stworzenia kalifatu.

odrzuć koncepcji państwa narodowego i neoliberalnego systemu międzynarodowego. W zamian proponuje się bezpieczną demokrację partycypacyjną i socjalizm antyautoritarny. Na fundamentach ekonomii społecznej, samorządności, ekologizmu i feminizmu Rożawa chce budować nowy ład, w którym urzeczywistnione zostaną wolność i równość.

Dodatkowo, ustrój DFNS stanowić ma model dla przyszłej zdemokratyzowanej i sferalizowanej (całej) Syrii. Wartości i cele te wyrażono najpierw w przyjętej 29.1.2014 r. Konstytucji tymczasowej¹², a następnie w ustawie zasadniczej z 29.12.2016 r. (oficjalnie tytułowanej „Umową Społeczną Demokratycznej Federacji Północnej Syrii”)¹³. Różnie można zapatrywać się na kierunek reform oraz ideologiczne wzorce przyjęte przez architektów tego porządku, lecz nie sposób odmówić im rozmachu oraz intelektualnej podbudowy, która stanowi przedmiot zainteresowania dyscypliny prawniczej określanej jako „doktryny polityczno-prawne”. Badacza doktryn fascynuje w tym przypadku zwłaszcza to, jak – powstały w latach 70. XX w. w Stanach Zjednoczonych – kierunek o marginalnym znaczeniu dla dyskursu akademickiego i polityki zdołał niemal pół wieku później odcisnąć piętno na życiu ponad 4 mln ludzi na Bliskim Wschodzie. Demokratyczny konfederalizm oparty jest bowiem na założeniach muncypalizmu *Murraya Bookchina*, amerykańskiego filozofa, działacza ekologicznego i anarchisty. Trudno o lepszy dowód na to, że myśl polityczna i prawna nie jest jedynie odpryskiem stosunków ekonomicznych czy realnego układu sił oraz że może przyjąć wymiar uniwersalny. Nadto temat wydaje się interesujący z perspektywy politologii i stosunków międzynarodowych. Nie sposób rozprawiać na temat rozwiązań gwarantujących pokój na Bliskim Wschodzie, w szczególności właściwego zakończenia wojny domowej w Syrii, pomijając propozycję Kurdów.

Warszawa, 15.12.2018 r.

Cezary Błaszczyk

---

¹² Wersja anglojęzyczna: Charter of the Social Contract (Konstytucja tymczasowa Rożawy), [w:] *Autor nieznaný*, Under Kurdish Rule. Abuses in PYD-run Enclaves of Syria, Raport Human Rights Watch, Washington 2014, s. 54–75.

¹³ Polskie tłumaczenie Umowy Społecznej (z oryginalnej arabskiej wersji) stanowi załącznik do niniejszej publikacji. Wersja oryginalna dostępna jest na stronie internetowej: <http://fdr-bs.com>. Wersja anglojęzyczna w tłumaczeniu *Vladimira Van Wilgenburga* dostępna jest pod adresem internetowym: <http://vvanwilgenburg.blogspot.com/2017/03/social-contract-of-democratic.html>.